

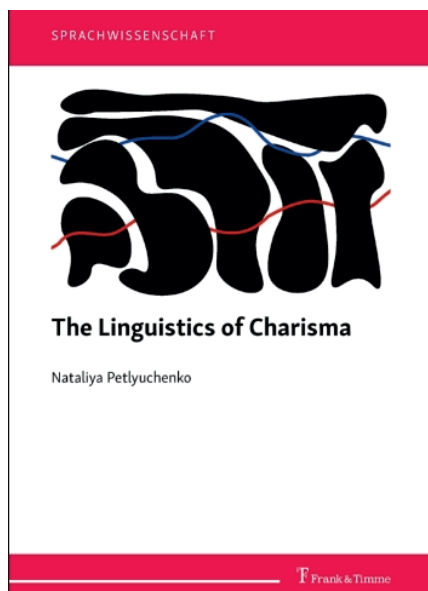
РЕЦЕНЗІЇ

DOI [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2025.2\(32\).350481](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2025.2(32).350481)

Наталія КОНДРАТЕНКО

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
kondr_nat@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9589-7716>

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ НАТАЛІЇ ПЕТЛЮЧЕНКО «ЛІНГВІСТИКА ХАРИЗМИ» (THE LINGUISTICS OF CHARISMA). БЕРЛІН. 2024

Рецензована монографія професора Наталії Петлюченко є підсумком багаторічної праці в галузі політичної лінгвістики та результатом п'яти наукових проєктів, виконаних авторкою у межах програми підтримки науковців Александра фон Гумбольдта та співпраці з Інститутом славистики Технічного університету в Дрездені. Заявлена в монографії концепція політичної харизматики викристалізувалась упродовж 18 років роботи в цій науковій галузі, що і була започаткована Наталією Петлюченко як відомою в Україні і Західній Європі дослідницею політичного дискурсу – передусім в аспектах експериментальної фонетики та компаративістики.

У монографії представлено комплексну концепцію феномену харизми як лінгвокультурного концепту, що визна-

чає специфіку політичного дискурсу. Концептуальне навантаження концепту ХАРИЗМА здійснено на підставі витлумачення його в працях Макса Вебера та розглянуто трансформації потраткування цього концепту в гуманітарних науках. Вербальні репрезентанти концепту схарактеризовано через лексикогра-

фічні джерела – тлумачні та етимологічні словники англійської, французької, німецької та української мов. Це дозволили авторці проаналізувати харизму як складник політичного, релігійного, наукового та мистецького дискурсів на матеріалі німецької та української мови. Результати цього дослідження прислужилися у виформуванні нового погляду на харизму як лінгвокогнітивне та комунікативно-дискурсивне поняття. Визначним результатом цієї стадії аналізу харизми стала запропонована модель харизматичної комунікації (с. 23), що має універсальний характер. Потрібно відзначити репрезентовану проекцію харизми на агресивну комунікативну взаємодію, яка здебільшого має місце в конфліктних дискурсах і часто представлена у спілкуванні політиків.

Наталія Петлюченко для характеристики політичних конфліктів використовує поняття токсичності, у такий спосіб актуалізуючи специфічні риси учасників політичного дискурсу, схильних до конфліктної поведінки. У таких випадках токсичність є не лише характеристикою інтеракцій, а загалом рисою політичної мовної особистості (наприклад, Дональд Трамп). Авторка визначає харизматичність таких політиків, називаючи її негативною формою харизми. Аналізуючи конфліктні вияви політичного дискурсу, Наталія Петлюченко пропонує типологію токсичності, універсальну для політичної комунікації, при цьому виокремлюючи специфічні риси харизми жінок-політиків.

Результати проведеного аналізу охоплюють німецькомовний, англomовний, франкомовний та українськомовний політичний дискурси. У центрі уваги авторки під час дослідження комунікативної поведінки європейських та американських політиків постали мовні особистості Ангели Меркель, Франсуа Міттерана, Чарльза де Голля, Еммануеля Макрона, Вінстона Черчілля, Бориса Джонсона, Джона Кеннеді та інших. При цьому визначено тип харизми політиків з оперття на їхні публічні промови та висвітлення їх комунікативного іміджу в засобах масової інформації. Ретроспективний аналіз охопив період XX–XXI століть і продемонстрував трансформації політичної харизми у політиків США та Західної Європи.

Окремий розділ монографії присвячено аналізу українського політичного дискурсу в аспекті потракування харизми як «медіа зброї». Авторка визначає тип харизми українських відомих політиків Юлії Тимошенко, Віктора Ющенка, Петра Порошенка та Володимира Зеленського. Відзначим аналіз харизми чинного Президента України, який є професійним актором, що зумовлює його професійну та комунікативну трансформацію. Саме це дало підстави визначити стадії формування політичної харизми (с. 87) та простежити ці стадії на прикладі політичної особистості Володимира Зеленського. Схарактеризовано і певні парадокси харизми українського президента: з одного боку, на Заході його сприймали (насамперед на початку повномасштабного вторгнення в 2022 році як героя та визначну політичну фігуру), з іншого боку, в Україні цей образ було нівельовано, а харизма набула штучного характеру через медіа. В українському політичному дискурсі також визначено новітні типи харизматич-

них лідерів, що не є професійними політиками, але мають значний медіавплив (Олексій Арестович, Віталій Кім, Юлія Паєвська). Такі трансформації харизми зумовлені загальними змінами в політичній ситуації та посиленні ролі медіа-дискусів та соціальних мереж з актуалізацією інтерактивних відео- та аудіо-форм взаємодії з масовою аудиторією.

Представлений аналіз є аргументованим і переконливим. Це є відповідною підставою для визначення методів дослідження харизми, які можна використувати як своєрідну матрицю – алгоритм аналізу мовної особистості. Авторка монографії наводить специфічні риси – вербальні та невербальні, – на підставі яких можна здійснити параметризацію харизматичного мовлення. На паравербальному рівні це темп мовлення, наявність пауз, підвищення і пониження тону тощо, на кінетичному рівні – це жестикуляція та міміка. На думку Наталії Петлюченко, харизматичний лідер повинен володіти спектром невербальних засобів задля впливу на аудиторію. З метою визначення особливостей комунікативної поведінки політика та ідентифікацію його як харизматичного лідера використовуються методи асоціативного експерименту, перцептивної ідентифікації, цифрові (комп'ютерні) методи (методи експериментальної фонетики). У монографії не лише схарактеризовано особливості застосування цих методів, а й описано методологію ідентифікації харизми з опертям на ці методи. У додатках до основного тексту представлено результати проведених досліджень, унаочнених у таблицях і графіках.

Дослідження харизми як визначальної риси впливового політичного лідера формує новий лінгвістичний напрям – політичну харизматологію. Виведення поняття харизму із семантичних і концептуальних засад зумовило потрактування цього явища в межах політичного і медійного дискурсу. Видається оригінальним авторське бачення співвідношення понять харизми і токсичності з виокремленням позитивної та негативної харизматики. В умовах загальних тенденцій у політичному дискурсу, коли до влади приходять популісти токсичного типу, аналіз харизми набуває особливого значення. Розуміння процесів комунікативної взаємодії з опертям на науково визначені риси харизматичних політичних лідерів уможливить прогнозування електоральних уподобань під час виборів у США та європейських країнах. Авторські спостереження почасти пояснюють схильність виборців до обрання «правих» політиків, якщо вони є харизматичними лідерами. Такі тенденції можна простежити в США і Польщі (президентські вибори), в Німеччині та Словаччині (парламентські вибори). Загалом посилення позицій неконструктивних, але харизматичних політиків та очолюваних ними політичних сил є загрозливою тенденцією для світових політичних процесів. Зважаючи на це, розпізнавання токсичної харизми політиків за допомогою аналізу вербальних і невербальних засобів, використаних у публічних промовах та медіадискурсі, дозволить запобігти поспішному вибору харизматичних, але токсичних політиків.

Монографія Наталії Петлюченко оригінально описує політичну комунікацію із залученням надсучасних методів аналізу, зокрема експериментальних і цифрових, що забезпечило повну об'єктивність отриманих результатів. Узагальнення багаторічних наукових проєктів і проведених експериментів знайшло гідне відтворення у формі виструнченої концепції харизми та виокремлення напряму лінгвістики харизми як перспективного вектору сучасних мовознавчих студій.